

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

นับตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกาเมื่อปี พ.ศ. 2367 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาก็ถือเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญของไทยประเทศหนึ่ง จากตัวเลขมูลค่าการค้าระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกาในระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่ามีการขยายตัวจาก 225,763 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2533 เป็น 722,820 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2542 หรือคิดเป็นสัดส่วนจากร้อยละ 15.6 และ 17.5 ของมูลค่าทางการค้ารวมในปีดังกล่าวตามลำดับ แม้ในระยะหลัง การค้าระหว่างไทย - สหรัฐฯ จะมีมูลค่าโดยรวมค่อนข้างคงที่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ จากสถิติล่าสุด (2546) การค้าไทย - สหรัฐฯ มีมูลค่ารวมประมาณ 8 แสนล้านบาท โดยมีสัดส่วนลดลงไปที่ระดับร้อยละ 13.3 ของมูลค่ารวมทางการค้าของประเทศไทย ซึ่งเมื่อพิจารณาจากภาวะดุลการค้าระหว่างสองประเทศ พบว่าการส่งออกของไทยมีภาวะได้เปรียบสหรัฐฯ มาตลอด กล่าวคือ มีมูลค่าเกินดุลประมาณ 7.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี พ.ศ. 2545 ขยายตัวจากภาวะการค้าเกินดุลเพียง 1.0 พันล้านเหรียญในปี 2539 ตารางที่ 1.1 แสดงให้เห็นถึงอัตราการขยายตัวทางดุลการค้าที่เพิ่มขึ้นมาก ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจของไทย สำหรับสินค้าส่งออกของไทยไปยังสหรัฐฯ ที่สำคัญได้แก่ อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์และส่วนประกอบ อัญมณีและเครื่องประดับ ผลิตภัณฑ์ยาง เพอร์นิเจอร์ และยางพารา ส่วนสินค้าหลักที่ไทยนำเข้าจากสหรัฐฯ ได้แก่ เคมีภัณฑ์ เครื่องจักรใช้ในอุตสาหกรรม เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องมือทางการแพทย์/การวัด/การตรวจสอบ/การถ่ายรูป เส้นใย เป็นต้น

ตารางที่ 1.1 มูลค่าและสัดส่วนทางการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2539-2546

มูลค่า: ล้านเหรียญสหรัฐ

ปี	ปริมาณการค้ารวม			ส่งออก		นำเข้า		ดุลการค้า
	มูลค่า	สัดส่วน	%Δ	มูลค่า	%Δ	มูลค่า	%Δ	
2539 (1996)	19,087.3	14.9	2.6	10,061.3	-5	9,026.0	6.3	1,035.2
2540 (1997)	20,054.4	16.5	5.1	11,340.9	12.7	8,713.5	-3.5	2,627.5
2541 (1998)	18,130.3	18.7	-9.6	12,167.2	7.3	5,963.1	-31.6	6,204.1
2542 (1999)	19,039.1	17.6	5.0	12,654.4	4.0	6,384.7	7.1	6,269.7
2543 (2000)	22,190.4	16.8	16.6	14,873.8	17.5	7,316.6	14.6	7,557.2
2544 (2001)	20,437.0	16.1	-7.9	13,277.5	20.3	7,159.4	-2.1	6,118.1
2545 (2002)	19,662.6	14.8	-3.4	13,514.8	2.39	6,147.8	-14.1	7,366.9
2546 (2003)	20,715.3	13.3		13,618.0		7,096.3		6,520.7

ที่มา :ฐานข้อมูลกระทรวงพาณิชย์

ในด้านการลงทุน ประเทศไทยมีการจัดทำความตกลงด้านการลงทุนกับสหรัฐฯ ภายใต้สนธิสัญญาที่เรียกว่า Treaty of Amity and Economic Relations ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509¹ ซึ่งให้สิทธิแก่นักลงทุนและบริษัทของสหรัฐฯ ในการเข้ามาลงทุนและดำเนินธุรกิจในประเทศไทย ในระดับที่เท่าเทียมกับนักลงทุนไทยทุกประการ (โดยมีข้อยกเว้น 6 สาขา คือบริการวิชาชีพ การขนส่ง การสื่อสาร การเงินและการธนาคารที่มีการรับฝากเงิน การใช้ประโยชน์จากที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ และการค้าผลผลิตทางการเกษตรภายในประเทศ) จากสถิติของธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่าเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศสุทธิในปี พ.ศ. 2546 มีมูลค่าทั้งสิ้น 63,876 ล้านบาท โดยคิดเป็นเงินลงทุนโดยตรงจากสหรัฐฯ 7,391 ล้านบาท หรือร้อยละ 11.57 ของมูลค่าเงินลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมด และจากสถิติการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศที่ได้รับการอนุมัติส่งเสริมการลงทุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน พบว่าการลงทุนโดยตรงจากสหรัฐฯ ที่ได้รับอนุมัติในปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนทั้งสิ้น 40 โครงการ คิดเป็นมูลค่าการลงทุนสุทธิ 24.57 พันล้านบาท รองจากญี่ปุ่นและสหภาพยุโรป สถิติทางการค้าและการลงทุนดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สหรัฐฯ เป็นประเทศคู่ค้าที่มีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจไทยค่อนข้างมากประเทศหนึ่ง

แม้ไทยกับสหรัฐฯ จะมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกันมานาน และได้มีความตกลงทวิภาคีที่ไทยให้สิทธิในการลงทุนที่ชัดเจนแก่นักลงทุนสหรัฐฯ แต่ก็ยังไม่เคยมีการอนุญาตให้มีการค้าและการเคลื่อนย้ายสินค้าอย่างเสรีระหว่างสองประเทศแต่อย่างใด ทั้งที่แนวความคิดเรื่องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้นมีมาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2393-2453 แล้ว (สมบูรณ์ ศิริประชัย, 2548) อย่างไรก็ดี ความล้มเหลวของการเจรจาภายใต้กรอบ WTO ที่เมืองแคนคูน ประกอบกับเหตุการณ์ก่อการร้ายที่อาคารการค้าโลก (World Trade Center) ในปี พ.ศ.2545 ทำให้สหรัฐฯ ซึ่งเดิมเป็นผู้นำอย่างแข็งขันในเวทีการค้าโลกบนพื้นฐานของพหุภาคี หันมาใช้วิธีผลักดันให้มีการเปิดเจรจาการค้าเสรีแบบทวิภาคีระหว่างประเทศมากขึ้น โดยผนวกนโยบายการค้าระหว่างประเทศเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ความมั่นคงภายในประเทศด้วย

ในการประชุมระหว่างรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน 6 ประเทศ (บรูไน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม) กับ USTR โดยเฉพาะช่วงรับประทานอาหารค่ำระหว่างการประชุมรัฐมนตรีการค้าเอเปค เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2544 ณ นครเซี่ยงไฮ้ มีสาระสำคัญคือ “สหรัฐฯ แจ้งว่า มีความสนใจและต้องการขยายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้นกับเอเชีย โดยสหรัฐฯ มองประเทศอาเซียนและจีนเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นกลุ่มประเทศที่มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านการผลิตและการพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนมีความพร้อมที่จะทำความตกลงเขตการค้าเสรี หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในรูปแบบอื่นๆ ที่เห็นว่าจะมีความเหมาะสม ทั้งนี้ สหรัฐฯ มิได้มีนโยบายมองตะวันตกหรือให้ความสำคัญเฉพาะประเทศในกลุ่มอเมริกาเท่านั้น...” ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2543 กระบวนการแรกของการเจรจาเขต

¹ ความตกลงฉบับดังกล่าว มีสาระขัดแย้งกับหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (MFN) ขององค์การการค้าโลก และถูกยกเลิกไปในเดือนมกราคม พ.ศ. 2548

การค้าเสรีทวิภาคีระหว่างสหรัฐฯ และสิงคโปร์จึงเริ่มขึ้น นับเป็นก้าวแรกของการเจรจาทวิภาคีของสหรัฐฯ ในทวีปเอเชีย พร้อมกับเป็นการแสวงหาพันธมิตรของสหรัฐฯ ในการต่อต้านกระบวนการก่อการร้ายด้วย

ในการประชุมเอเปคครั้งที่ 10 ที่ประเทศเม็กซิโก เดือนตุลาคม ปีพ.ศ.2545 ประธานาธิบดี จอร์จ บุช แห่งสหรัฐอเมริกา ได้ประกาศริเริ่มความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศกลุ่มอาเซียน ซึ่งเรียกว่า Enterprise for ASEAN Initiative (EAI) โดยสหรัฐฯ และประเทศอาเซียนแต่ละประเทศได้พิจารณาร่วมกันว่า จะดำเนินการเจรจาเพื่อทำความตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement - FTA) แบบทวิภาคีกันหรือไม่ และเมื่อใด โดยจะใช้ความตกลงการค้าเสรีระหว่างสหรัฐฯ และสิงคโปร์ ซึ่งมีการลงนามกันไปแล้ว เป็นกรอบในการเจรจา พร้อมกับกำหนดให้ประเทศอาเซียนที่ประสงค์จะทำการเจรจาการค้าเสรีกับสหรัฐฯ ต้องลงนามในความตกลงกรอบการค้าและการลงทุน (Trade and Investment Framework Agreement หรือ TIFA) กับสหรัฐฯ ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามในความตกลง TIFA ดังกล่าวไปแล้ว เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2545 และแสดงความสนใจที่จะเปิดการเจรจาเพื่อทำความตกลงการค้าเสรีกับสหรัฐฯ ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2546 ระหว่างการเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ประธานาธิบดี จอร์จ บุช แห่งสหรัฐอเมริกา และ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีของไทย ได้ประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันอย่างเป็นทางการที่จะมีการเจรจาจัดทำ FTA ไทย-สหรัฐฯ ต่อไป

สำหรับประเทศไทยนั้น รัฐบาลไทยภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน ได้ดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทวิวิถี (Dual tracks) โดยเลือกใช้แนวทางการทำความตกลงแบบภูมิภาคและทวิภาคีเป็นยุทธศาสตร์ทางการค้าที่สำคัญ โดยกำหนดให้การเจรจาตั้งอยู่บนพื้นฐานของการได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (win-win situation) ในรูปของการขยายการค้า การสร้างโอกาสในการส่งออก และการพัฒนาเทคโนโลยี ข้อมูลที่ได้รับจากกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2547 ได้แสดงยุทธศาสตร์การเจรจาของไทยไว้ดังนี้

- เน้นการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในระยะยาว
- ทั้งต้องคู่ได้รับประโยชน์ร่วมกัน
- ฝ่ายไทยควรจะยกเว้น Text ในส่วนที่สำคัญต่อผลประโยชน์ของไทย
- จัดลำดับความสำคัญของประเด็นการเจรจา เพื่อให้เกิดภาพว่าสามารถรับอะไร และเสียอะไรได้
- ทำการจัดจ้างบริษัทที่ปรึกษาทั้งในลักษณะของ Political Lobbyist และ Consultant ในการเจรจา
- จัดทีมเจรจาในแต่ละเรื่องให้เหมาะสมกับทีมของสหรัฐฯ
- จัดทำ MRA เพื่อช่วยสนับสนุนการเข้าสู่ตลาด
- กำหนดช่วงเวลาในการลดภาษีนำเข้าของไทยอย่างเป็นขั้นตอน

ทั้งนี้ ผลประโยชน์ที่รัฐบาลไทยคาดว่าจะได้รับ คือ สามารถรักษาส่วนแบ่งการตลาดและการได้เปรียบดุลการค้ากับสหรัฐฯ ไว้ต่อไป โดยเฉพาะสินค้าประเภทหลักที่ไทยมีศักยภาพ เช่น กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง สับปะรดกระป๋อง อาหารแปรรูป สิ่งทอและเสื้อผ้า เครื่องประดับและอัญมณี สินค้าใหม่ๆ ที่มีโอกาสขยายตัวในตลาดสหรัฐฯ เช่น รถยนต์และรถยนต์บรรทุกขนาดเล็ก สินค้าเกษตรบางรายการที่สหรัฐฯ มีการใช้มาตรการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษีและมาตรการอุดหนุนค่อนข้างสูง การเพิ่มการลงทุนและความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจให้มากขึ้น โดยเฉพาะในสาขาที่ไทยมีศักยภาพแต่ขาดเงินลงทุน การพัฒนาเทคโนโลยี เช่น สาขาพลังงาน ยานยนต์ ICT และ Life Science เป็นต้น รวมทั้งสาขาบริการที่ไทยจะได้ประโยชน์ เช่น การท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การสร้างฐานครัวไทยสู่โลก กิจกรรมจัดการสปา และนวดแผนไทย เป็นต้น

ในส่วนของผลกระทบเบื้องต้นที่รัฐบาลคาดว่าจะเกิดขึ้น คือ ไทยจะถูกผลักดันอย่างมากในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา โดยไทยอาจต้องมีการปรับมาตรฐานการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้ใกล้เคียงกับมาตรฐานสากล เช่น WTO และ WIPO (องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก) และดำเนินการปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเข้มงวดต่อไป ซึ่งโดยที่สุดแล้ว หลายฝ่ายมีความเห็นว่าจะจะเป็นผลดีกับประเทศ เนื่องจากการค้าสินค้าเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาเหล่านี้ เป็นการค้าที่หลีกเลี่ยงภาษี ซึ่งไม่เป็นธรรมกับผู้ประกอบการที่สุจริต นอกจากนี้ ประเทศไทยยังจะถูกผลักดันในเรื่องการให้ความคุ้มครองด้านการลงทุน และการเปิดตลาดสินค้าอีกด้วย รวมทั้งยังอาจต้องเปิดเสรีภาคบริการในสาขาที่ไทยยังไม่มีขีดความสามารถเพียงพอในการแข่งขัน อาทิ สาขาการธนาคาร ประกันภัย โทรคมนาคม การค้าปลีก เป็นต้น ทั้งนี้ ในขั้นตอนการเจรจาจะต้องยืนยันให้มีเวลาผ่อนผันสำหรับประเทศไทยเพื่อปรับตัวอย่างเหมาะสม หรืออาจให้มีมาตรการปกป้องในกรณีเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉิน เป็นต้น

ในปัจจุบัน ไทยมีส่วนร่วมในกลุ่มการค้าเสรีที่สำคัญคือ APEC และ AFTA กรอบความร่วมมือ ASEM GMS และ IMT-GT และอยู่ในระหว่างการพิจารณาหรือเจรจากับประเทศต่างๆ ในหลายกรอบ เช่น AFTA-CER ASEAN+3 ASEAN+1 และ BIMST-EC ซึ่งในระดับทวิภาคีนั้น ไทยได้ทำความตกลงไปแล้วกับบาร์เรน จีน อินเดีย ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น รวมทั้งอยู่ในระหว่างการพิจารณา/เจรจากับประเทศคู่ค้าอีกหลายประเทศ ซึ่งรวมถึงประเทศสหรัฐฯ ด้วย

การจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Area) ระหว่างประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา เริ่มมีการเจรจารั้งแรก เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2547 ครั้งที่สอง ณ. มลรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา ครั้งที่ 3 ณ. เมืองพัทยา ประเทศไทย และล่าสุดครั้งที่ 4 ณ. มลรัฐมอนทานา ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งทั้งสองฝ่ายได้กำหนดให้มีการเจรจารั้งต่อไปอีกจนกว่าจะเสร็จสิ้น

สำหรับผลของการเจรจาที่ผ่านมาจนถึงขณะนี้ ยังไม่มีการลงลึกในสาระเฉพาะด้านรายสินค้าแต่อย่างใด และฝ่ายไทยยังเลือกที่จะเป็นฝ่ายรับมากกว่าฝ่ายรุกในประเด็นเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษากรอบและแนวทางในการเจรจาช่วงที่ผ่านมา มีผู้ให้ความเห็นว่า ประเทศไทยคงจะเผชิญกับข้อเสนอมที่มีรูปแบบและสาระคล้ายคลึงกับการจัดทำ FTA ระหว่างสิงคโปร์กับ

สหรัฐ และ FTA ระหว่างสหรัฐ กับ-ชิลีอยู่มาก ทั้งนี้ จากการทบทวนข้อตกลงต่างๆ ดังกล่าว พบว่า มีการแบ่งสาระของการเจรจาออกเป็น 14 หัวข้อ ดังนี้

1. การเข้าสู่ตลาด (Market Access) ของสินค้าเกษตร
2. การเข้าสู่ตลาด (Market Access) ของสินค้าอุตสาหกรรม
3. การเข้าสู่ตลาดบริการ
4. พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์
5. การลงทุน
6. สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา
7. นโยบายการแข่งขัน (Competition Policy)
8. การซื้อ-การจัดจ้างของภาครัฐ (Government Procurement)
9. พิธีการทางศุลกากร
10. กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า
11. การเข้าเมืองชั่วคราวของแรงงานต่างด้าว
12. บทบัญญัติด้านสิ่งแวดล้อม
13. บทบัญญัติด้านแรงงาน
14. การระงับข้อพิพาท

1.2 ความสำคัญของปัญหา

ในการจัดทำ FTA สหรัฐ ได้กำหนดแนวทางพื้นฐานในการประเมินผลไว้อย่างชัดเจน ภายใต้ Executive Order No.13141 (Guidelines for Implementation of Executive Order 13141: Environmental Review of Trade Agreements) โดยให้มีการจัดทำเอกสารรายงานประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Review Report) ซึ่งกำหนดหัวข้อในการประเมินผลไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านกฎระเบียบ ผลกระทบด้านเศรษฐศาสตร์ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (อันเนื่องมาจากผลกระทบทางเศรษฐศาสตร์) และผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (เช่น คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ฯลฯ) ในขณะที่ประเทศไทย ไม่มีการกำหนดกฎระเบียบใดๆ เพื่อใช้เป็นกรอบสำหรับกำกับการเจรจา หรือการประเมินผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการทำ FTA แต่อย่างใด

นอกจากนี้ ทางฝ่ายสหรัฐ ยังได้แสดงเจตจำนงให้นำบทบัญญัติด้านสิ่งแวดล้อมและแรงงาน รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลงระหว่างไทยและสหรัฐที่จะจัดทำขึ้นด้วย โดยมีประเด็นที่สำคัญดังนี้

- ทั้งสองประเทศจะต้องแสดงให้เห็นความสำคัญของการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม โดยกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมของทั้งสองประเทศจะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองในระดับสูงต่อสถานะแวดล้อม ตลอดจนให้มีการดำเนินงานทุกวิถีทาง เพื่อปรับปรุงกฎหมายเหล่านี้ให้ดีขึ้นอยู่เสมอ อีกด้วย

- ให้มีการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศของตนอย่างมีประสิทธิภาพ
- ไม่ให้มีการผ่อนปรนความคุ้มครองต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ เพื่อวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการค้าและการลงทุน

- ให้มีขั้นตอนของการระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐต่อรัฐ ในกรณีที่มีการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่มีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลกระทบต่อการค้าทวิภาคี

สำหรับประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่า การกำหนดเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและแรงงานเป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลงทางการค้า ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ทางกฎหมายที่เพิ่งปรากฏในข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากผลกระทบต่อเนื้อหาของเงื่อนไขต่าง ๆ ในข้อตกลงทั้งในเชิงบวกและลบยังขาดความชัดเจน จึงควรมีการศึกษาทบทวนและวิเคราะห์ถึงผลกระทบทั้งที่เป็นข้อดีและข้อเสียต่อผลประโยชน์ของประเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเจรจาเขตการค้าเสรี และเพื่อสร้างเงื่อนไข ตลอดจนกำหนดทางออกที่เหมาะสมเพื่อรองรับผลกระทบอันอาจเกิดขึ้นได้ในภายหลัง

จากการศึกษาทบทวนข้อตกลงทางการค้าที่ผ่านมาระหว่างรัฐบาลสหรัฐฯ กับประเทศคู่สัญญาต่าง ๆ พบว่า สหรัฐฯ มีการกำหนดกรอบการศึกษา (framework) ของแนวทางการทบทวนด้านสิ่งแวดล้อม ไว้เป็นบรรทัดฐาน ซึ่งสามารถสืบค้นข้อมูลได้ที่เว็บไซต์ www.ustr.gov/environment/environmental.shtml.

แม้ว่าสหรัฐฯ กำหนดเงื่อนไขให้มีมาตรการปกป้องด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในสัญญา ซึ่งเกิดจากแรงผลักดันของกลุ่มอนุรักษ์ในสหรัฐฯ ก็ตาม จากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่า สหรัฐฯ มักเลือกใช้มาตรการเชิงปฏิบัติ (เช่นการเพิ่มภาษี) เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมเฉพาะในประเด็นที่สหรัฐฯ มีความเสียเปรียบด้านการแข่งขันการค้าและบริการแก่ประเทศคู่ค้า เช่น กรณีพิพาทการส่งออกกุ้งทะเลและผลกระทบต่อเต่าทะเลระหว่างไทยและสหรัฐฯ แต่หากเป็นกรณีที่ฝ่ายสหรัฐฯ ได้รับผลประโยชน์ หรือได้เปรียบ แม้จะปรากฏอย่างชัดเจนว่ามีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รัฐบาลสหรัฐฯ มักแสดงความเพิกเฉย และปล่อยให้เอกชนสหรัฐฯ ดำเนินการได้อย่างเสรีโดยไม่มีข้อห้ามกีดขวาง เช่น การปฏิเสธการลงนามในข้อตกลงเกี่ยวโตว่าด้วยการแก้ไขปัญหาโลกร้อน กรณีการฟ้องร้องของบริษัทเคมีเคดของสหรัฐฯ ต่อเทศบาลกัวดาลคาฮาร์ ประเทศเม็กซิโก ซึ่งสั่งระงับการดำเนินธุรกิจการทิ้งขยะมีพิษ เพื่อป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน ภายใต้ข้อตกลง NAFTA

เนื่องจากเป็นที่คาดหมายกันว่า ปริมาณการค้า บริการ และการลงทุนที่เพิ่มขึ้นจากการเปิดการค้าเสรีดังกล่าว น่าจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในการเจรจากับไทย ฝ่ายสหรัฐฯ จึงได้แสดงเจตจำนงไว้อย่างชัดเจนว่า ให้นาบทบัญญัติด้านสิ่งแวดล้อมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลงที่จะจัดทำขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นประเด็นใหม่ที่ประเทศไทยยังไม่มีประสบการณ์มาก่อน ดังนั้น ก่อนที่จะมีการลงนามในสัญญาดังกล่าว การวิเคราะห์ถึงสาระและนัยยะของกรอบร่างสัญญาที่สหรัฐฯ ใช้เสนอต่อฝ่ายไทย เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับกำหนดนโยบายและท่าทีของไทย

ในการเจรจาต่อรองในประเด็นสิ่งแวดล้อม จึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อศักยภาพการแข่งขัน วิถีชีวิต และการคงอยู่ของทรัพยากรของประเทศไทยในระยะยาว

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างรอบคอบ คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาบริบทของการเจรจา (context) และส่วนที่เป็นประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเจรจา (issues) ในส่วนแรกนั้น ได้แก่ เรื่องของกฎหมายและการบังคับใช้ law/liability (enforcement) ความร่วมมือ (cooperation) การยุติกรณีพิพาท (dispute settlements) ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ไทยมีกฎหมายและมาตรการปกป้องสิ่งแวดล้อมในระดับที่ต่ำกว่าสหรัฐฯ อยู่มาก การกำหนดหลักการหรือหลักเกณฑ์ที่สามารถสะท้อนสภาพความเป็นจริงเหล่านี้ จึงมีความสำคัญสำหรับประเทศไทย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการนำเรื่องมาตรฐานการปรับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง มาเป็นข้อถกเถียงในการเจรจา อันจะเป็นข้ออ้างที่สหรัฐฯ สามารถใช้กีดกันการค้าในอนาคต ดังเช่นที่เคยปรากฏในกรณีคดีตัวอย่างดังกล่าวแล้วข้างต้น คือ ข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนกับรัฐ ภายใต้ข้อตกลงนาฟต้า เช่น คดีฟ้องร้องระหว่าง Ethyl Corp. ซึ่งเป็นบริษัทสหรัฐฯ กับรัฐบาลแคนาดา ในปี พ.ศ. 2540 และกรณี Metalclad Corp. กับ United Mexican States ในปี พ.ศ. 2536 (จักรกฤษณ์ ควรพจน์, 2547: 70-74)

ในส่วนหลัง จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า ภายใต้เนื้อหาและบริบทของการเจรจาที่ผ่านมา ประเด็นและสาขาต่างๆ (issues and sectors) ของเรื่องสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ คือ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ (Illegal logging) การค้าพืชป่าและสัตว์ป่า/CITES (shrimp & tuna) marine environment, trade in used goods, hazardous waste, environmental (technology & services), tourism, chemical bans และ GMO ซึ่งจะเห็นได้ว่า ล้วนเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนสูง และส่งผลกระทบในวงกว้าง ดังนั้น ในการเจรจาของฝ่ายไทย การเตรียมความพร้อมจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะด้านข้อมูลเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบเบื้องต้น (Rapid assessment) และการวิเคราะห์ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ตลอดจนการหาแนวทางและมาตรการทั้งเชิงรุกและเชิงรับเพื่อสนับสนุนให้การเจรจามีประสิทธิผลยิ่งขึ้น ทั้งนี้ จำเป็นต้องอาศัยความเชี่ยวชาญทางวิชาการเป็นแรงสนับสนุนและสร้างกระบวนการในการกำหนดท่าทีในการเจรจา ที่มีลักษณะเปิดให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ในสังคมสามารถร่วมแสดงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศไทยมากกว่าจะมุ่งหวังให้เกิดข้อตกลงเพียงประการเดียว

นอกจากนี้ ประเด็นที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements: MEAs) ต่างๆ อาทิเช่น biodiversity, climate change และ Montreal Protocol ฯลฯ ซึ่งไทยมีภาระหน้าที่ในการอนุวัติกฎหมาย เพื่อให้เป็นไปตามข้อบทของอนุสัญญาต่างๆ ที่กำหนดไว้ การจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับสหรัฐฯ จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อพันธะที่ไทยผูกพันไว้กับอนุสัญญาฯ ต่างๆ อย่างแน่นอน ทั้งเรื่องการค้าพืชป่าและสัตว์ป่าบางประเภท ตลอดจนการลด/เลิกใช้สารเคมีบางประเภท หรือภาระในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ซึ่งในประเด็นนี้ Prof. Jeffery Sachs นักวิชาการแห่งมหาวิทยาลัย

โคลัมเบีย สหรัฐฯ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ประเด็นที่ประเทศไทยควรต้องให้ความสำคัญ คือ เรื่องที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษต่างๆ ขยะของเสียอันตราย ภาวะความเสี่ยงต่อสุขภาพของแรงงาน ตลอดจนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น สำหรับการลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก Prof. Sachs ได้ให้ข้อเท็จจริงระหว่างการประชุม Video Conference Call เมื่อวันที่ 16 พ.ย. 2547² ว่า แม้การเปิดเขตการค้าเสรีระหว่างไทยและสหรัฐฯ อาจมีผลทำให้การลงทุนของภาคอุตสาหกรรมในประเทศขยายตัวมากขึ้น และส่งผลต่อการเพิ่มปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย ในการเจรจากับสหรัฐฯ ประเทศไทยไม่ควรมุ่งเน้นในประเด็นนี้เป็นหลัก เนื่องจากสหรัฐฯ ไม่ได้ให้ความสนใจต่อข้อผูกพันภายใต้พิธีสารเกียวโตเท่าที่ควร นอกจากนั้น ในขณะนี้ ประเทศไทยก็ยังไม่อยู่ในกลุ่มประเทศที่จะต้องมีพันธกรณีในการลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกตามเงื่อนไขของพิธีสารเกียวโตแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้นักวิจัยมีความห่วงใยว่าอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้ในอนาคต (โดยได้กล่าวรายละเอียดไว้แล้วในบทที่ 2 ด้านการลงทุน)

ในปัจจุบัน แม้ว่าจะยังไม่มีเผยแพร่เนื้อหาสาระของการเจรจาในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ภายใต้กระบวนการของการเจรจาเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐฯ แก่สาธารณะ ซึ่งกลายเป็นข้อจำกัดในการเตรียมการด้านข้อมูลเชิงวิชาการของประเทศไทย แต่เนื่องจากในระยะที่ผ่านมา สหรัฐฯ มีการจัดทำ Environmental Review ตามขั้นตอนการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างสหรัฐฯ กับประเทศคู่ค้าไว้โดยตลอด ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่สหรัฐฯ คาดว่าจะเกิดต่อตนเอง ข้อมูลจาก Environmental Review เหล่านี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาเตรียมการของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างของประเทศคู่ค้าสหรัฐฯ ที่ถือว่ามีความใกล้เคียงและสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาของประเทศไทยได้ได้แก่ ชิลี สิงคโปร์ โมร็อกโก ออสเตรเลีย และประเทศในกลุ่ม CAFTA เป็นต้น

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์และทบทวนผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการผลิตสินค้าและบริการ และการลงทุนต่างๆ ทั้งที่ไทยได้เปรียบและเสียเปรียบ โดยศึกษารูปแบบและแนวทางจาก Environmental Review ของสหรัฐฯ ที่ได้จัดทำภายใต้การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศชิลี สิงคโปร์ ออสเตรเลีย โมร็อกโก และประเทศในกลุ่ม CAFTA
2. เพื่อเสนอแนวทางในการกำหนดท่าทีการเจรจา การแก้ไขปัญหา และการเตรียมตัวรับสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากผลของการเจรจาเปิดการค้าเสรีกับสหรัฐฯ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อม

² Video Conference Call นี้ จัดโดยสถาบันธรรมรัฐฯ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

3. เพื่อกำหนดทิศทางและแนวทางการปรับปรุงระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ที่รัฐควรดำเนินการในอนาคต เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการรักษาศักยภาพในการแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ในตลาดสหรัฐ

1.4 วิธีการดำเนินการศึกษา

1. การศึกษาทบทวนเอกสาร Environmental review ที่ประเทศสหรัฐ ได้ทำไว้กับประเทศชิลี ออสเตรเลีย สิงคโปร์ โมร็อกโก และประเทศในกลุ่ม CAFTA เพื่อทำการวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่จะมีผลต่อการเจรจาเขตการค้าเสรีด้านสิ่งแวดล้อมไทย-สหรัฐ

2. วิเคราะห์เนื้อหาบริบท (context) และประเด็น (issues) การเจรจาที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมที่จะมีผลต่อการเจรจาเขตการค้าเสรีด้านสิ่งแวดล้อมไทย-สหรัฐ และศึกษาผลกระทบทางสังคม-สิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านดีและด้านเสีย ตลอดจนความเป็นไปได้ในการพัฒนาความร่วมมือ (Cooperation) กับสหรัฐ ในเรื่องสิ่งแวดล้อม

3. จัดเวทีสาธารณะเพื่อระดมสมองจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ผู้เชี่ยวชาญ / นักวิชาการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ตลอดจนแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ร่วมกัน

1.5 กรอบในการวิจัย

ดังกล่าวแล้วข้างต้น ในการจัดทำ FTA สหรัฐ ได้กำหนดแนวทางการประเมินผลกระทบไว้อย่างชัดเจน ภายใต้ Executive Order No.13141 (Guidelines for Implementation of Executive Order 13141: Environmental Review of Trade Agreements) โดยให้มีการจัดทำเอกสารรายงานประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Review Report) และกำหนดหัวข้อการประเมินไว้ชัดเจน 4 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านกฎระเบียบ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (อันเนื่องมาจากผลกระทบทางเศรษฐกิจ) และผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (เช่น คุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ฯลฯ) ทั้งนี้ ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่สหรัฐ ให้ความสนใจเป็นพิเศษ ได้แก่ กุ้งทะเล การท่องเที่ยว แนวปะการัง การค้าพืชป่าและสัตว์ป่า และการค้าไม้อย่างผิดกฎหมาย ประเด็นสิ่งแวดล้อมดังกล่าวเป็นประเด็นที่องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรวิจัยอิสระในสหรัฐ ให้ความสนใจติดตามและนำมาอภิปรายต่อสาธารณชนอยู่เสมอ โดยเฉพาะในวาระที่รัฐบาลสหรัฐ เปิดโอกาสให้มีการแสดงความเห็นอย่างกว้างขวางต่อรายงานสิ่งแวดล้อมที่รัฐจัดทำขึ้น

จากข้อมูลที่ได้รับดังกล่าว ในการวิเคราะห์ผลกระทบจาก FTA ต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย คณะผู้ศึกษาจึงได้กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ไว้ 4 ลักษณะ คือ (โปรดภาพรวมการวิเคราะห์ในแผนภูมิที่ 1)

1. ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย กฎระเบียบ (Regulatory Impact) ที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม การค้าขาย การลงทุน และด้านอื่นๆ ที่มีผลเกี่ยวข้องต่อการดูแลกำกับด้านสิ่งแวดล้อม
3. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากผลของการทำ FTA
4. ผลกระทบด้านเศรษฐศาสตร์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม โดยจะมีการศึกษาทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค

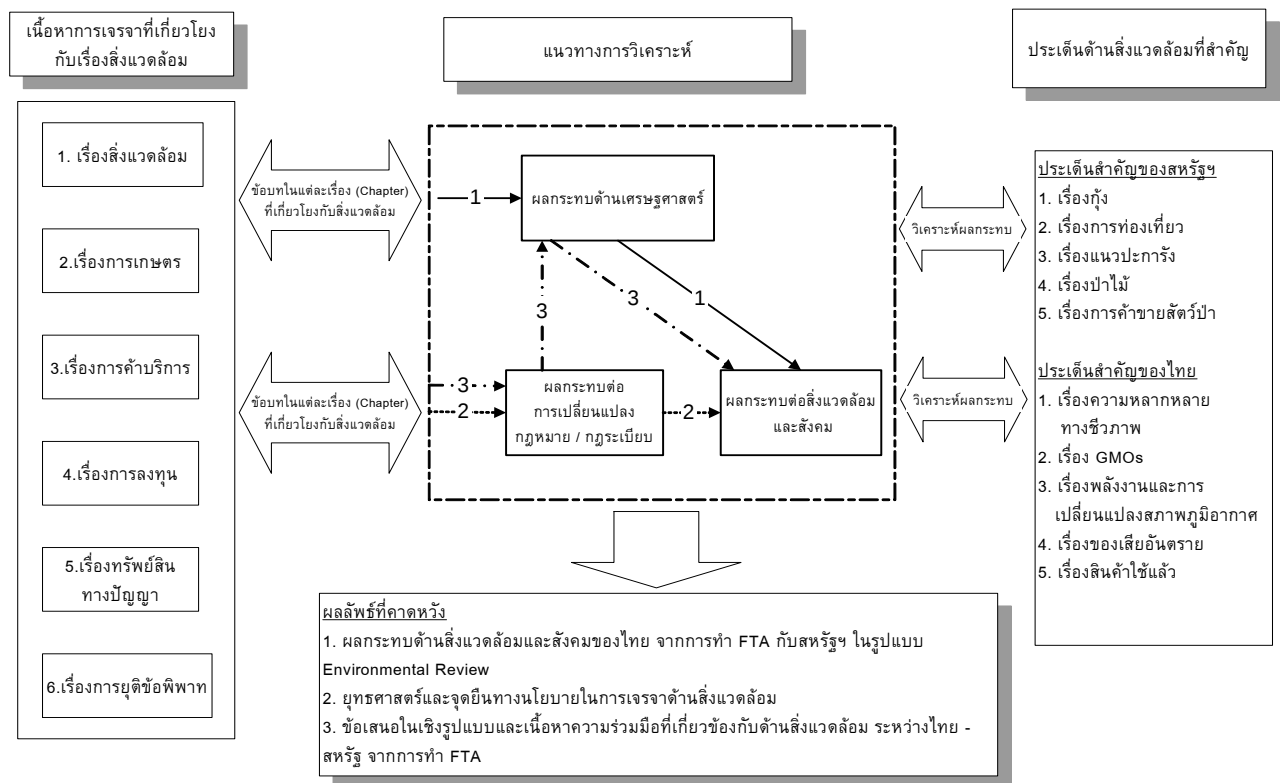
ในการศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะได้วิเคราะห์ถึงเนื้อหาข้อตกลง FTA ในบทว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อม (Environment Chapter) แล้ว คณะผู้ศึกษายังได้กำหนดขอบเขตการศึกษาครอบคลุมเนื้อหาข้อตกลง FTA ในอีก 5 บท ซึ่งอาจมีผลกระทบในมิติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมจากการทำข้อตกลง FTA ได้แก่

- ด้านการเกษตร
- ด้านการลงทุน
- ด้านการบริการ
- ด้านทรัพย์สินทางปัญญา
- ด้านการระงับข้อพิพาท

ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะในขอบทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ควบคู่ไปกับการศึกษาในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่สหรัฐฯ และประเทศไทยให้ความสนใจเป็นพิเศษ ซึ่งประกอบด้วย

- เรื่องกัญทะเล
- เรื่องการท่องเที่ยว
- เรื่องแนวปะการัง
- เรื่องการค้าขายสัตว์ป่า
- เรื่องป่าไม้ และการค้าขายไม้อย่างผิดกฎหมาย
- เรื่องสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม (GMOs)
- เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ
- เรื่องพลังงานและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก
- เรื่องของเสียอันตราย (Hazardous Waste)
- เรื่องสินค้าใช้แล้ว (Used Goods)

แผนภูมิที่ 1 : ภาพรวมการวิเคราะห์

นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติม 3 เรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมความพร้อมในการเจรจาการค้าเสรีไทย-สหรัฐฯ ในบทที่ 4 บทที่ 5 และบทที่ 6 ตามลำดับ คือ

- ผลประโยชน์จากการค้าและต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมและต้นทุนสุขภาพ : การประยุกต์ใช้แผนจำลองสเตลลา (Stella Model) โดยใช้กรณีศึกษาอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมหลักที่มีสัดส่วนการส่งออกต่อมูลค่า GDP มากที่สุดของประเทศ ขณะเดียวกันก็เป็นอุตสาหกรรมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมค่อนข้างมาก และเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่จะได้รับผลกระทบจากข้อตกลง FTA

- การวิเคราะห์ข้อบกพร่องการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกา การศึกษาข้อบกพร่องของประเทศคู่เจรจาเป็นส่วนสำคัญเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเจรจาต่อรอง ทั้งนี้ เนื่องจากหลักการของการเจรจาแบบทวิภาคีควรต้องยึดถือหลักความเสมอภาคและหลักความเป็นธรรมของคู่เจรจา ดังนั้น การศึกษาสถานภาพของคู่เจรจาในประเด็นที่จะนำมาเป็นเงื่อนไขทางการค้าจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะใช้ในการเจรจาต่อรอง

- แนวทางการศึกษาทบทวนด้านสิ่งแวดล้อมของข้อตกลงระหว่างประเทศด้านการค้าของประเทศไทย การเตรียมการด้านข้อมูลวิชาการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเจรจาทั้งก่อนการเจรจา ระหว่างการเจรจา และหลังการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรี แต่เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีกรอบการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรี

ดังนั้น เพื่อให้เกิดแนวทางในการดำเนินการดังกล่าว จึงควรต้องมีการศึกษากรอบการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอย่างละเอียดและชัดเจน

1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา

1. รายงานความก้าวหน้าฉบับนี้ เป็นรายงานขั้นต้น ซึ่งคณะผู้วิจัยได้อาศัยเทียบเคียงตัวบทและเนื้อหาจากข้อตกลงการค้าเสรีสหรัฐฯ – ชิลี เนื่องจากขาดเอกสารร่างข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างไทย-สหรัฐฯ ที่สามารถใช้เป็นกรอบในการศึกษา ดังนั้น การวิเคราะห์บทสิ่งแวดล้อมนี้ จึงอาจมีผลคลาดเคลื่อนไปจากกรณีที่ได้รับข้อมูลที่เป็นเนื้อหาที่แท้จริงของร่างข้อตกลงการค้าเสรีไทย-สหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยเห็นว่า ด้วยทางเลือกที่จำกัดเช่นนี้ การเทียบเคียงข้อตกลงการค้าเสรี โดยนำเอาข้อตกลงการค้าเสรีสหรัฐฯ – ชิลี ซึ่งได้รับทราบอย่างไม่เป็นทางการว่า มีเนื้อหาใกล้เคียงกับร่างข้อตกลงฯ ของไทย มาใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ จึงเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดเท่าที่มีอยู่ ผลการศึกษา ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะต่างๆ ที่มีการนำเสนอไว้ในรายงานฉบับนี้ คณะผู้วิจัยได้รวบรวมและสรุปจากการค้นคว้าเอกสาร การจัดเวทีสาธารณะ และการเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในการเจรจารอบที่สาม

2. รายงานฉบับนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative) เป็นหลัก สำหรับการศึกษาผลกระทบของ FTA โดยตรงต่อสิ่งแวดล้อมเชิงปริมาณ (Quantitative) มีความพยายามศึกษาในเบื้องต้นเรื่องการประยุกต์ใช้แบบจำลองสเตลล่า (Stella Model) วิเคราะห์เรื่องผลประโยชน์จากการค้าและต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมและต้นทุนสุขภาพที่เกิดขึ้น ทั้งที่ผลสรุปที่ได้ยังไม่สมบูรณ์นัก เพราะมีข้อจำกัดอยู่มากในด้านข้อมูล ประกอบกับการศึกษาในส่วนนี้อยู่นอกเหนือขอบเขตวัตถุประสงค์การศึกษาโครงการนี้ คณะผู้วิจัยจึงจะมีการขยายผลการศึกษาการพัฒนาระบบเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการจัดทำความตกลงเสรีทางการค้าที่คำนึงถึงต้นทุนสิ่งแวดล้อมในการศึกษาระยะที่ 3 ของโครงการฯต่อไป

1.7 ผลที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีความชัดเจนยิ่งขึ้น
2. ทำให้ทราบว่าประเทศไทยมีจุดอ่อนหรือจุดแข็งอย่างไร เพื่อเตรียมตัวรับปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการเปิดการค้าเสรีไทย-สหรัฐฯ
3. สามารถกำหนดแนวทางเกี่ยวกับท่าทีของประเทศไทยในเวทีการเจรจาต่อรองกับสหรัฐฯ และเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ตลอดจนการขับเคลื่อนกระบวนการคิดค้นแนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นต่อไป